

aangenomen: openbaring is niet te verrekenen in het seculum. De Knijff gaat er echter van uit, dat openbaring wel "operabel" is te maken. Daarbij laat zich het reële volksbestaan niet elimineren. Hij hield een krachtig pleidooi voor versterking van het historisch besef, want een Europese staat die zich los van de christelijke traditie verstaat, loopt z.i. de kans te verworden tot een pandemonium. Tenslotte legde De Knijff de kerkhistorici de volgende vragen voor: Moeten we niet moeite doen om de visie op kerk en samenleving van onze grote negentiende-eeuwse theologen beter te leren kennen? We willen toch de theologische continuïteit met de vorige eeuw handhaven? Waren er in de vorige eeuw geen figuren die de revolutionaire ideeën met het establishment poogden te verenigen, zoals misschien een Van der Bruggen? Figuren die in beide stromingen wilden staan, zijn voor het huidige onderzoek van het grootste belang; denk ook aan de christen-socialisten.

Houtepen begon met eraan te herinneren, dat het negentiende-eeuwse katholicisme in Nederland volgens het gangbare getuigenis van kerkhistorici weinig participeerde in de nationale cultuur. Lijdzzaamheid, gehoorzaamheid, goede manieren en een individualistische opvatting omtrent het heil overheersten. Er was nog de mentaliteit van de schuilkerk, of wil men, van het ghetto, die het tegenwicht tegen de Franse revolutie zocht in versterking van de band met Rome. Men kan van een eigen Nederlandse theologie niet spreken. Met de overige katholieke theologie van die eeuw, die we wel aan Frankrijk, Duitsland en Engeland moeten ontlennen, hebben katholieke theologen van thans veelal een gebroken relatie. Dat geldt zeker ook voor die theologie, die men met Bernard Plongeron onder de naam "politieke theologie van de negentiende eeuw" zou kunnen vangen: al hetgeen in de kontekst van (Franse) revolutie en restauratie geschreven is over de verhouding van kerk en staat, kerk en sociale orde. Vaticanum II is het symbool van deze gebroken relatie geworden. Dit concilie heeft ook voor wat de opvattingen over "seculum" (het tijdelijke, de geschiedenis, de culturele kontekst van het Evangelie) betreft, een andere koers uitgezet dan Vaticanum I. De aanvaarding van de legitieme autonomie van het seculum als civiele orde en "aardse waarden" en een positieve, soms wat naïef-optimistische waardering van de twintigste-eeuwse cultuur (wetenschap, techniek, sociaal bewustzijn) vormen de achtergrond van het denken van die theologen, die Vaticanum II hebben bepaald: Chenu, Rahner, Congar, Schillebeeckx, Küng. Het hoeft dan ook nauwelijks te verbazen, dat de